

عنوان اثر: اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری

مؤلف / مترجم: ماکس وبر / عبدالکریم رشیدیان و پریسا منوچهری کاشانی

ناشر / سال نشر: انتشارات علمی و فرهنگی / ۱۳۷۳

معرفی، نقد و بررسی

کتاب اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری، به عنوان تحقیقی کلاسیک، یکی از پربرترین و با اهمیت‌ترین خدمات ماکس وبر به جامعه‌شناسی محسوب می‌شود. به طوری که از عنوان کتاب برمی‌آید وبر سعی دارد مناسبات میان حیات دینی، اجتماعی و اقتصادی را در فرهنگ معاصر تبیین کند. وی نتیجه می‌گیرد که میان باورهای دینی (اخلاق پروتستان) و رشد حیات اقتصادی - عقلانی بورژوازی، قرابت سببی وجود دارد.

این اثر که اولین بار به صورت یک مقاله دو قسمتی در سال‌های ۱۹۰۵ - ۱۹۰۴ در نشریه‌ای که وی یکی از سردبیران آن بود، به چاپ رسید، بلافاصله به مباحثه حادی دامن زد که وبر فعالانه در آن شرکت جست؛ مباحثه‌ای که پس از هفتاد سال هنوز فرو ننشسته است.

وبر اخلاق پروتستانی را در مرحله‌ای تعیین‌کننده از فعالیت فکری خود، اندکی پس از بهبودی از یک افسردگی روحی که او را برای مدت چهار سال از فعالیت جدی آکادمیک بازداشته بود، به رشته تحریر درآورد. اگر چه، اکثر آثار وبر قبل از بیماری او موضوعاتی را که وی در مرحله بعدی زندگی خود بسط داد، مطرح می‌کردند، اما این آثار در حقیقت پژوهش‌هایی فنی در تاریخ اقتصاد، علم اقتصاد و حقوق به شمار می‌آمدند. این پژوهش‌ها شامل: مطالعاتی درباره قوانین تجاری قرون وسطی (رساله دکتری او)، تکامل مالکیت ارضی در روم و شرایط اجتماعی - اقتصادی کارگران روستایی آن زمان در شرق آلمان

بود. این نوشته‌ها از نظر بعضی اجزای ذاتی خود ملهم از مکتب تاریخی اقتصاد بود با انحراف آگاهانه از اقتصاد سیاسی انگلیسی بر ضرورت بررسی حیات اقتصادی در چارچوب تکامل تاریخی فرهنگ به عنوان یک کل تکیه می‌کرد. وبر همیشه مدیون این نظرگاه باقی ماند، اما سلسله آثاری را که پس از بهبودی آغاز کرد و بقیه فعالیت خود را به آن اختصاص داد، نسبت به دوره قبلی گسترش بسیار وسیع تری از مسائل را در برمی‌گیرد. اخلاق پروتستان نخستین ثمره این تلاش‌های جدید بود.

ارزیابی هدف وبر در این کتاب، دست کم نیازمند درک مقدماتی دو جنبه از شرایطی است که این اثر در آن به رشته تحریر در آمد: فضای فکری موجود به هنگام نگارش این کتاب و روابط میان این اثر و برنامه عظیم مطالعاتی که وبر برای دومین مرحله فعالیت خود در نظر گرفته بود.

بررسی شکلی

به‌طور کلی آثار وبر، جزو متون سنگین جامعه‌شناسی محسوب می‌شود و جملات طولانی، افعال متعدد و مفاهیم پیچیده در آنها، فهم مطلب را برای خواننده سخت و ناهموار می‌کند، اما این اثر، نسبت به سایر آثار وبر مانند: اقتصاد و جامعه، بیشتر قابل فهم می‌باشد.

کتاب از لحاظ ویرایشی و نگارشی خالی از اشکال نیست و نقایصی مانند غلط حروف نگاری؛ عدم استفاده از علامت «» در جای مناسب؛ استفاده همزمان از «» و حرف عطف «و»؛ استفاده همزمان از «،» و حرف عطف «و» در آن دیده می‌شود.

این اثر، از لحاظ صفحه‌آرایی و حروف‌نگاری در حد خوب است و صحافی مناسبی دارد و طرح روی جلد تا حدی با موضوع کتاب متناسب است. حجم اثر با درس جامعه‌شناسی دین در مقاطع تحصیلات تکمیلی مناسب و قابل قبول است.

بررسی محتوایی

همه اصطلاحات به‌کار رفته در این کتاب، ابداع و نوآوری وبر است. مانند مفاهیم: اخلاق پروتستان، روحیه سرمایه‌داری، عقلانیت، ریاضت‌کشی، زهد این جهانی

۱۹۵ اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری

و سرمایه‌گذاری اجتماعی و معادل‌سازی اصطلاحات به خوبی و با توجه به عرف رایج صورت گرفته است.

به جز شیوه استدلال ترکیبی و قیاس‌های ذهنی، بیشترین ابزار استفاده شده برای تفهیم مطلب، ذکر مثال‌های متعدد و گوناگون از موضوعات مورد بررسی و به‌کارگیری روش مقایسه‌ای میان ادیان مختلف، اخلاق عمومی و اخلاق اقتصادی ناشی از آنها و سرانجام نمونه‌های آرمانی از مهم‌ترین پدیده‌های مورد بررسی مؤلف است. به طور کلی محتوای اثر با عنوان و فهرست آن انطباق دارد.

این کتاب، به عنوان یک اثر کلاسیک برای تدریس در سطوح کارشناسی‌ارشد و دکتری، به ویژه در رشته‌های جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی بسیار مناسب است.

با توجه به اینکه وبر در کتاب اخلاق پروتستان و روحیه سرمایه‌داری به بررسی وضعیت تاریخی شکل‌گیری سرمایه‌داری جدید می‌پردازد، داده‌ها و اطلاعات اثر به روز است.

کل این اثر یک نوآوری بزرگ محسوب می‌شود هم در تاریخ نظریه‌پردازی جامعه‌شناسی به طور عام و نظریه‌پردازی در حوزه جامعه‌شناسی دین، توسعه و مباحث مرتبط با عقلانیت و تجدد (مدرنیته) به طور خاص و هم از حیث روش‌شناسی تاریخی و جامعه‌شناسی تفهیمی - تفسیری وبر که در عین حال از مستندسازی با شواهد تجربی و ارزیابی‌های انتقادی اسناد و دلالت‌های آنها غفلت نمی‌کند.

فصول کتاب و کل اثر از نظم منطقی و انسجام برخوردار است.

مهمترین جهت‌گیری علمی در این اثر، توجه به ابعاد ذهنی پدیده‌های اجتماعی از یک سو و نشان دادن نقش فرهنگ و دین در تحولات اجتماعی است. این کتاب، یک اثر علمی است و از نظر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هیچ‌گونه اثر تخریبی ندارد.

در ترجمه کتاب، سعی شده جنبه وفاداری به متن اصلی و حتی رعایت ساختاری جملات آن و عبارات معترضه در میان جمله‌ها و چینش اجزای نخست، میانی و انتهایی جمله‌ها تا حد ممکن مطابق متن اصلی باشد. این کار هر چند صادقانه‌تر است، اما متن فارسی را ناهموار کرده و از نظر روانی و رسایی آنچنان که باید رضایت‌بخش نیست. اگر چه نسبت به ترجمه دیگر کتاب (ترجمه دکتر انصاری) روان‌تر و رساتر است.

پیشنهادها

از آنجایی که کتاب ارزش آموزشی زیادی دارد، توصیه می‌شود برای استفاده بیشتر و مفیدتر از آن، قبل از چاپ مجدد، موارد زیر رعایت شود:

- ویراستاری ادبی و تخصصی
- اضافه کردن نمایه (بر حسب نام و اصطلاحات)
- اضافه کردن واژه‌نامه

